

Kuinka kirjastojen etua pitäisi valvoa eduskunnassa?

Timo Turja

Tässä artikkelissa tarkoituksena on pohtia kirjastojen edunvalvontaan liittyviä kysymyksiä. Edunvalvonta helposti ymmärretään epämääräiseksi kähminnäksi, mutta tämä käsitys on väärä. Eettisiä normeja ja sovittuja sääntöjä noudattava lobbaus on yhteiskunnallisesti hyödyllistä, koska kansanedustajat saavat eri edunvalvontaryhmiltä monipuolista tietoa päätöstensä tueksi.

Lobbaus ja parlamentaarinen päätöksenteko

Demokratiaan kuuluu, että erilaisia yhteiskunnallisia tavoitteita ajavat tahot voivat lähettää omia edustajiaan päättäjien puheille.

Yhdysvaltain kongressissa eri ryhmien edunvalvojina toimii päätoimisesti 25 000 lobbaria. Euroopan unionissa heitä on 15 000. Suomen eduskunnassa toimivien lobbareiden lukumäärästä ei ole tarkkaa tietoa, sillä heidän ei tarvitse rekisteröityä toimintaansa varten, kuten Yhdysvaltain kongressissa. Yksistään valiokunnissa käy vuosittain kuitenkin satoja eri intressiryhmien edustajia kuultavina. Nämä viralliset kuulemiset kertovat tietenkin vain vähän lobbareiden todellisesta aktiivisuudesta, sillä kansanedustajat käyvät jatkuvasti epävirallisia keskusteluja eri edunvalvojien kanssa.

Suomessa organisoitu lobbaus on kehittynyt myöhään. Maamme ensimmäinen varsinainen historiallinen esimerkki järjestäytyneestä lobbauksesta lienee ollut hanke alkoholin kieltolain säätämisestä - ja erityisesti sen purkamisesta. Kieltolaki säädettiin 191 ja se purettiin kansanäänestyksellä vuonna 1932. Tämän alkoholipoliittisen kamppailun yhteydessä eri osapuolet järjestivät tasapuolisesti tiedotuskampanjoita niin alkoholin käytön vaaroista kuin myös kansantaloudellisista ja verotuksellisista hyödyistä.

Historiallisesti ehkä eniten huomiota on kuitenkin herättänyt lobbaus Suomen Akatemian

perustamiseksi vuonna 1948. Tuolloin Akatemian perustamista kannattavat ja vastustavat tahot käytännössä perustivat omat toimistonsa eduskunnan kahvilaan. Moninkertainen ministeri ja eduskunnan entinen puhemies Johannes Virolainen muisteli näiden lobbareiden toimintaa seuraavasti:

*”Hankkeen kannattajilla oli erityinen työpaja, jossa tehtiin valmiita puheita, joita sitten edustajille syötettiin. Ja sitten, vähän ajan kulu-
tua, myös akatemian vastustajat alkoivat tehdä valmiita puheita, joita tänne tuotiin. Edustajat monta kertaa hyvin suuressa kiireessä alkoivat lukea niitä. Eräs tunnettu sosiaalidemokraati luki tästä pöntöstä puhetta, että sitten kun, herra puhemies, se Suomen Akatemia perustetaan, niin sinne pitää perustaa myös osasto suomen kielen ja kirjallisuuden hoitamista varten aivan samalla tavalla kuin Ranskan Akatemiassa. Ranskan akatemia on saanut aikaan sen, että monet kansankirjailijat ovat nousseet maineeseen ja kunniaan ja tulleet kansainvälisesti tunnetuiksi, kuten esimerkiksi tunnettu Kurjien kirjoittajan Huugon Viktori. Eräs meidän ryhmämme jäsen vastustaessaan akatemiaa oli saanut tekstin vastapuolelta tekstin ja aloitti: ”Herra puhemies! Siihen aikaan, kun minä opiskelin Amerikan yliopistossa, meneteltiin niin ja niin. Sitten hän huomasi, että ei ollut Amerikassa koskaan käynytäkään.”*

Kirjastojen edunvalvonta

Kansanedustajien näkökulmasta lobbaus on parhaimmillaan konfliktin ratkaisua. Lobbareilta saadulla tiedolla on merkitystä erityisesti siitä syystä, koska se auttaa kansanedustajia ratkaisemaan erilaisia yhteiskunnallisia ristiriitoja. Aivan kuten silloin, kun Suomessa kiisteltiin kieltolais- tai Suomen Akatemian perustamisesta. Poliittinen asetelma kärjistyi tuolloin selkeäksi yhteiskunnalliseksi ristiriidaksi puolesta tai vastaan.

Ollakseen tehokasta lobbauksen kaltainen yhteiskunnallinen markkinointi edellyttääkin poliittisia konflikteja ja ristiriitoja. Kirjastojen lobbauksen ongelma on se, että vain hyvin harvoin kirjastopalveluiden kehittämiseen liittyy avoimia poliittisia jännitteitä. Tämä tietenkin voi olla yhteiskunnallisesti hyvä tilanne, mutta markkinoinnin kannalta ongelmallista. Poliittisen jännitteen puuttuminen johtaa hyvin helposti siihen, että myöskään kirjastojen viestintä ei herätä poliittis-

ten päätöksentekijöiden huomiota. Tehokkaan lobbarin onkin kyettävä avoimesti tuomaan esille ajamansa asian poliittiset ulottuvuudet.

Menestyksellinen lobbaus eduskunnassa edellyttää sitä, että lobbari ymmärtää parlamentaarisen poliittisen päätöksenteon luonteen. Keskeistä on se, että lobbari kykenee päätöksenteon eri vaiheissa keskustelemaan ja välittämään tietoa oikeille ihmisille, oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa.

Julkinen keskustelu on lobbauksen alku

Poliittisen päätöksenteon voidaan sanoa etenevän kuudessa eri vaiheessa. Jokaisessa eri vaiheessa lobbarin tulee suunnata viestinsä eri tavoin eri ihmisille.

Poliittinen mielipiteenmuodostus alkaa varhaisessa vaiheessa jo silloin, kun uusi yhteiskunnallinen ilmiö tai tarve alkaa hahmottua ensimmäistä kertaa julkisessa keskustelussa. Tästä voisi hyvänä esimerkkinä käyttää Helsingin kaupungin suunnitelmaa uudesta keskuskirjastosta. Uudesta keskuskirjastosta on keskusteltu julkisuudessa ainakin vuodesta 2000 lähtien.

Keskusteluun keskuskirjastosta ovat osallistuneet monet kunnallispoliitikot ja kansanedustajat. Julkisen keskustelun kautta on selkeästi etsitty poliittista tukea kirjaston rakentamiselle. Tämän tuen etsimisessä kaupungin kirjaston johto on saanut voimakkaasti tukea myös maamme suurimmalta lehdeltä, Helsingin Sanomilta.

Poliittisen päätöksenteon toisessa vaiheessa uudet yhteiskunnalliset ilmiöt tai tarpeet alkavat politisoitua. Lobbauksen kannalta tuolloin ei enää riitä se, että asiaan yritetään vaikuttaa julkisen keskustelun kautta. Tarvitaan suoria kontakteja poliitikkoihin - tai aktiivista poliittista toimintaa.

Puoluetoiminnassa kirjastoasiat tulevat esille usein strategia- ja ohjelmatyössä. Esimerkiksi Vasemmistoliitto on laatinut oman kirjastopoliittisen ohjelman vuonna 2004. Kokoomus puolestaan on ottanut kantaa kirjastojen asemaan tänä

vuonna hyväksytyssä kulttuuripoliittisessa manifestissa.

Poliittisen päätöksenteon kolmannessa vaiheessa kirjastoja koskevia päätöksiä tai uutta lainsäädäntöä ryhdytään valmistelemaan. Tämä edellyttää tietenkin sitä, että asian taakse on hallituksessa löydetty riittävä tuki. Valmisteluvaiheessa on tärkeätä, että erityisesti ministeriöiden virkamiehet saadaan kuuntelemaan kirjastojen ääntä. Käytännössä vaikuttaminen tarkoittaa sitä, että virkamiehille toimitetaan oman asian puolesta näkemyksiä, selvityksiä ja tutkimuksia. Kirjastoasioissa ei pidä olla yhteydessä ainoastaan opetusministeriöön, vaan lobbausta täytyy tehdä myös valtionvarainministeriössä.

Vaikuttaminen edellyttää poliittista aktiivisuutta

Neljännessä vaiheessa eduskunta ja sen valiokunnat alkavat käsitellä asiaa tavallisesti hallituksen esityksen pohjalta. Tällöin lobbarin on suunnattava sanomansa erityisesti valiokuntien jäsenille ja eduskuntaryhmien vastuullisille edustajille. Jot-

ta kirjastoalan edunvalvoja kuunneltaisiin, heillä tulee olla hyvät suhteet kansanedustajiin.

Kirjastoalan vaikuttajilla on yleensä hyvät suhteet oman kuntansa poliittisiin päättäjiin, mutta suhdeverkosto ohenee, kun pitäisi lähestyä kansanedustajia. Kirjastoalan vaikuttajia on tuskin koskaan kutsuttu kuultaviksi esimerkiksi eduskuntaryhmien kokouksiin, kun niissä on käsitelty kirjastoalan lainsäädäntöä. Esimerkiksi opettajia kuullaan ryhmissä rutiininomaisesti koulu- lainsäädännön uudistamisen yhteydessä.

Viidennessä vaiheessa edetään varsinaiseen päätöksentekoon eduskunnan istuntosalissa ja osin jo myös valiokunnassa. Päätöksenteon kriittisten hetkien lähestyessä kansanedustajiin ei enää kannata yrittää vaikuttaa. Tutkimusten mukaan tällaiset vaikutusyriytykset ovat hyödyttömiä ja omalle asialle jopa vahingollisia.

Päätöksenteon hetkellä kansanedustajat ajattelevat käsiteltävän asian lisäksi myös omien äänestäjensä etua ja suhtautumista. Jos edustajan omien äänestäjien näkemykset asiasta ovat ristiriitaisia tai selkiytymättömiä, lobbaamisella voi olla

vaikutusta päätöksentekoon. Jos omat äänestäjät sen sijaan yksituumaisesti ovat tietyllä kannalla, edustaja voi tuskin antaa lobbarin markkinoinnin ja viestinnän vaikuttaa päätöksentekoonsa.

Viimeisessä eli kuudennessa vaiheessa tehtyjä päätöksiä arvioidaan. Tällöin poliittinen asetelma palautuu lähtökohtiinsa. Jos tehty päätös on ollut lobbaajien intressien vastainen, sen muuttamiseksi on taas lähdettävä liikkeelle julkisen keskustelun kautta.

Lobbaamisella ei siis ole selvää alkua tai loppua, vaan se on jatkuva prosessi. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, on että päätöksenteon edetessä lobbarin vaikutusmahdollisuudet koko ajan vähenevät. Mitä varhaisemmassa vaiheessa poliittiseen mielipiteenmuodostukseen voidaan vaikuttaa, sitä tehokkaampaa lobbaus on.

Lobbarin on kunnioitettava kansanedustajan asemaa

Kaiken yhteiskunnallisen mainonnan, markkinoinnin ja lobbauksen lähtökohtana tulee olla kansanedustajan roolin kunnioittaminen. Maamme edustuksellisessa demokratiassa kansanedustajat valitaan edustamaan koko kansaa. Kansanedustajat eivät toimi parlamentissa erityisten intressiryhmien edustajina, vaan heidän perimmäinen tarkoituksensa on edustaa mahdollisimman hyvin kansaa ja sen kokonaisuutta.

Suomessa kansanedustajan riippumattomuus on taattu jo perustuslaissa.

“Kansanedustaja on velvollinen toimissaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset.”

Tämän perustuslaillisen riippumattomuuden kunnioittaminen merkitsee sitä, että jokaisen lobbarin on hyväksyttävä myös se, että eduskunnan tekemät päätökset voivat olla oman tahdon vastaisia, jos kansanedustajat katsovan sen maamme kokonaisedun kannalta parhaaksi. Kansanedustajat eivät voi tarkastella esimerkiksi kirjas-

toasioita ainoastaan kirjastolaitoksen oman edun kannalta, vaan he joutuvat asettamaan yhteiskunnan eri sektoreiden loputtomat tarpeet laajempaan harkintaan. Jos kansanedustajat haluavat myöntää lisää rahaa uusien sairaaloiden rakentamiseen ja vähentää kirjastorakentamiseen suunnattuja budjettivaroja, heillä on täysi oikeus tehdä näin. Se on myös perustuslaillinen velvollisuus, jos kansanedustajat katsovat ”oikeuden ja totuuden” näin vaativan.

Kansanedustajien roolin kunnioittaminen merkitsee myös sitoutumista tiettyihin eettisiin sääntöihin. Kansanedustajien etiikkaan kuuluu se, että he ovat valmiita kuuntelemaan avoimesti eri osapuolia.

Lobbauksen etiikkaan puolestaan kuuluu se, että lobbarin toiminta ei ole luonteeltaan painostamista tai vaatimista, vaan tiedonvälitystä. Kummankaan ei tule tehdä toisille katteettomia lupauksia. Hyvä eettinen periaate sekä kansanedustajille että lobbarille on se, että ”älkää tavatessanne sanoko mitään sellaista, mitä ette voisi sanoa suorassa televisiolähetyksessä.”

Vaikka ns. kansanedustajien vapaa mandaatti on taattu perustuslaissa asti, kansanedustajat toki tuntevat tietyt asiat toisia tärkeämmiksi. Vuonna 1995 tehdyssä tutkimuksessa suomalaisilta kansanedustajilta kysyttiin, kenen etuja he katsoivat ajavansa ja kenen puolesta he katsovat puhuvansa työssään. Suurin osa kansanedustajista koki itsensä erityisesti oman alueellisen vaalipiiriinsä edustajaksi, toiseksi eniten yksityisten apua etsivien kansalaisten edustajaksi ja kolmanneksi kenen tahansa epäoikeudenmukaisesti kohdellun ryhmän edustajaksi.

Alueelliset ja konkreettiset hankkeet etusijalla

Tästä tutkimustuloksesta voidaan suoraan tehdä johtopäätöksiä, joka kertovat yhteiskunnallisen viestinnän tehokkuudesta. Kansanedustajien tuki on parhaiten saatavissa silloin, kun kyse on alueellisesta oman vaalipiirin konkreettisesta asiasta tai hankkeesta, kuten esimerkiksi maakuntakir-

jaston laajentamisesta tai rakentamisesta. Tehokkainta lobbaus on silloin, kun asian taakse saadaan oman vaalipiirin kansanedustajat puolueista riippumatta.

Huomattavasti vaikeampaa lobbaus on silloin, kun kyse on ideologisesta tai käsitteellisestä asiasta, kuten esimerkiksi kirjastoista kansalaisten perusoikeutena. Tutkimusten mukaan nykyistä kansanedustajista vain pieni osa on tällä tavalla ideologisesti suuntautuneita.

Lobbaus on luonnollisesti sitä tehokkaampaa, mitä laajempi koalitio on asian takana. Aina kannattaa etsiä strategisia liittolaisia. Tämä edellyttää ennakkoluulottomuutta.

Tästä hyvä esimerkki löytyy 1920-luvun Suomesta. Tuolloin silloinen valtion kirjastotoimisto ja Suomen apteekkariliitto lähestyivät kansanedustajia, koska he olivat löytäneet yhteiden intressin.

Tuolloin nimittäin ongelmana oli se, että nimenomaan syrjäseuduilla asuvat ihmiset eivät juuri päässeet lääkäriin tai saaneet lääkkeitä. Suomen Apteekkariliitto kehitti ajatuksen, että lääkkeitä kuljetettaisiin talvisin hevosreellä esimerkiksi syrjäseutujen suurimpiin taloihin, jotka toimisivat tällä tavoin lääkehuollon paikallisina keskuksina. Samalla syntyi ajatus, että näissä kuljetuksissa voitaisiin viedä syrjäseuruille myös kirjoja.

Valtion budjettivaroista myönnettyillä määrärahoilla tämänkaltaisia yhdistettyjä lääke- ja kirjalähetysiä ilmeisesti muutaman vuoden ajan todellakin tehtiin. Valtion kirjastotoimiston ja apteekkariliiton yhteinen lobbaus tuotti siis tulosta.

Eläköön politiikka!

On erittäin tärkeää, että lobbaajalla on kyky keskustella ja välittää tietoa oikeille ihmisille, oikeaan aikaan ja oikeaan paikkaan. Poliittisessa keskustelussa on kuitenkin myös tärkeää ilmaista asiaa osuvilla ja vetovoimaisilla termeillä. Tämä ei

kuitenkaan tarkoita sitä, että lobbaus olisi luonteeltaan ainoastaan visioiden esittämistä. Poliittisessa viestinnässä asiat on aina kyettävä konkretisoimaan.

Lobbauksen kannalta laajat ideologiset tavoitteet, kuten kirjastot perusoikeutena, eivät olekaan yhtä helppoja markkinoida kuin konkreettiset projektit, vaikkapa uuden kirjaston rakentamisesta. On vaikeampaa puhua käsitteiden ja arvojen puolesta, kuin konkreettisten hankkeiden puolesta.

Lobbarin olisi muutamalla lauseella kyettävä havainnollistamaan, konkretisoimaan, mitoittamaan ja myös politisoimaan tavoitteensa. Ajettavan ideologisen asian vaikutukset ja ulottuvuudet pitäisi kuvailla ja konkretisoida - ja tehdä se lyhyesti. Esimerkiksi sanoa, että ongelmallinen kirjastopolitiikka heijastuu siinä, että 400 paikallista kirjastoa on suljettu viimeisten 15 vuoden aikana.

Suurin este kirjastojen edunvalvonnalle on kuitenkin yksinkertaisesti pelko politiikkaa kohtaan. Kansanedustajien näkökulmasta yhteiskunnallinen markkinointi herättää sitä enemmän huomiota, mitä poliittisempaa se on. Poliitiikka on aina luonteeltaan vaihtoehtojen esittämistä. Lobbarin tulee kyetä esittämään päätöksentekijöille vaihtoehtoisia malleja ja skenaarioita.

Politiikkaa ei tarvitse pelätä, sillä se ei ole kirjastoille uhka, vaan mahdollisuus.

Suomen eduskunnan historiassa 15 kansanedustajaa on ollut taustaltaan kirjastonhoitajia tai työskennellyt kirjastoissa. Kirjastojen edunvalvonnan kannalta on tärkeää, että heitä on tulevaisuudessa enemmän.

Tietoa kirjoittajasta:

*Timo Turja, johtava tietoasian-tuntija, yhteiskuntatieto
Eduskunnan kirjasto
email. timo.turja@eduskunta.fi*